

LOGIK OCH NORMATIVITET

1. INTRODUKTION

Logiken har ofta beskrivits som en normativ disciplin som specificerar regler för tänkande eller korrekt argumentation (Priest 1989, s. 2). Exempelvis karakteriserar Kant logik som bestående av "de absolut nödvändiga reglerna för tänkandet"¹ (A52/B76), vilka inte talar om för oss "hur förståelsen är och tänker" utan "hur den *bör* fortskrida" (1800/1974, s. 16, citerad i Steinberger 2017). Frege säger att "logik är en normativ vetenskap" likt etiken, eftersom dess mål är att föreskriva "regler för vårt tänkande och för att hålla något för sant" (1897/1997, s. 228). Till stöd för detta påstående hänvisar både Kant och Frege till det faktum att logiken uppenbarligen inte beskriver hur människor faktiskt resonerar, vilket är en uppgift för empirisk psykologi. Vi vänder oss till logiken, inte för att upptäcka hur vi *faktiskt* resonerar, utan hur vi *bör* resonera eller hur vi *får* resonera.

Samtidigt finns det ett problem. Vi kan tänka på en *logik* som en *teori om implikation*, det vill säga en specifikation av konsekvensrelationen på en mängd sanningsbärare. Som sådan är teorins påståenden om logisk konsekvens eller giltighet inte explicit normativa; de innehåller inga förekomster av termerna "bör", "får" eller "skäl". Således verkar logikens lagar vara deskriptiva; de verkar *beskriva* vad som följer från vad. En *normativ teori om slutledning* och *resonemang* är däremot en teori om hur man *bör* resonera, eller hur man *får* resonera, där resonemang förstås som ett välgrundat byte av åsikter (Harman 1968). Frege reflekterar över detta problem i sin diskussion av frågan huruvida logikens lagar är mer som moralens lagar eller som fysikens lagar:

Ordet "lag" används på två sätt. När vi talar om moraliska eller civila lagar, så avser vi föreskrifter, vilka bör efterlevas men med vilka faktiska företeelser inte alltid överensstämmer. Naturlagar är generella kännetecken hos det som händer i naturen, och företeelser i naturen överens-

1. Samtliga översättningar av citat från engelska till svenska är gjorda av Sara Packalén.

stämmer alltid med dem. Det är snarast i denna bemärkelse som jag talar om sanningens lagar. Här handlar det naturligtvis inte om det som händer utan det som är. Från sanningens lagar följer föreskrifter om hävdande, tänkande, omdömen, slutledningar. (Frege 1918/1997:325)

Det som Frege föreslår här har slagit an tonen för mycket av den samtida diskussionen om logikens normativitet: idén att logiken – bestående av ”sanningens lagar” som Frege uttrycker det – implicerar normativa påståenden om hävdande, tänkande, omdömen, slutledningar.² Alltsedan Frege har diskussionen om logikens normativitet tenderat att fokusera på bryggprinciper på formen (jfr Harman 1986; MacFarlane 2004; Steinberger 2016):

$$(P_1, \dots, P_n \models C) \rightarrow \Phi(P_1, \dots, P_n, C)$$

där Φ är en normativ operator (som *bör*, *får* eller *det finns skäl att*); \rightarrow är materiell implikation; och $\Phi(P_1, \dots, P_n, C)$ är ett normativt påstående av något slag som rör trosföreställningar, som att om man tror på premiserna, så bör man tro på slutsatsen:

$$(1) \quad (P_1, \dots, P_n \models C) \rightarrow \text{Om } S \text{ tror var och en av } P_1, \dots, P_n, \text{ så bör } S \text{ tro } C.$$

Mycket av diskussionen om huruvida logiken är normativ utgår från antagandet att logiken är normativ endast utifall någon liknande bryggprincip är *sann*. Jag kommer dock här argumentera för att antagandet är förhastat. Att en sådan bryggprincip är sann är inte i sig tillräckligt för att visa att logiken är normativ. Som vi kommer att se krävs betydligt mer än att en bryggprincip som (1) är sann för att logiken ska vara normativ.

2. MATERIELL IMPLIKATION

Som vi har sett, förstås (1) vanligtvis som en materiell implikation. Likväl, även om (1) eller motsvarande är sann, så följer det inte att logiken är normativ. Materiell implikation är inte en tillräckligt stark länk mellan påståenden om giltighet och normativa påståenden för att logik därmed ska vara normativ. För att se varför, beakta den generella princip som antas här, nämligen:

2. Notera att Frege föreslår att logik är normerande för flera saker – hävdande, tänkande, omdömen, slutledningar. Jag kommer här att fokusera på idén att logik är normerande för slutledningar.

Materiell implikation: Om $A \rightarrow \Phi(B)$, så är A normativ.³

Materiell implikation säger att varje materiell implikation med en normativ eftersats har en normativ försats. Denna princip antas ofta i diskussioner om normativitet hos mening och innehåll.⁴ Till exempel karakteriserar Boghossian (1989) tesen att mening är normativt på följande sätt:

Anta att uttrycket "grön" betyder *grön*. Det följer omedelbart att "grön" tillämpas *korrekt* enbart på *de här* tingen (de gröna) och inte på *de där* (de icke-gröna). Faktumet att uttrycket betyder något implicerar alltså en hel mängd *normativa* sanningar om mitt beteende med detta uttryck ... (Boghossian 1989, s. 513)

Boghossian föreslår här att om det faktum att jag menar något med ett uttryck implicerar något normativt, så är mening normativt.

Det är dock lätt att se att *Materiell implikation* är falsk. Överväg till exempel följande hedonistiskt utilitaristiska princip:

(2) Handling A maximerar njutning $\rightarrow S$ bör utföra A .

Det är uppenbart att (2) är en materiell implikation med en normativ eftersats. Trots det följer det inte från att eftersatsen är normativ att försatsen är normativ: Även om (2) är sann så följer det inte att njutningsmaximering är en normativ egenskap, och inte heller att det faktum att A maximerar njutning är ett normativt faktum. Just faktumet att A maximerar njutning är i allmänhet ansett som ett paradigmatiskt exempel på ett icke-normativt, naturligt faktum, det vill säga den typen av fakta som studeras i natur- och samhällsvetenskaperna. *Materiell implikation* är således falsk. Dessutom, även om (1) är sann, så följer det inte att logisk giltighet är en normativ egenskap eller att fakta om logisk giltighet är normativa fakta. I allmänhet följer det inte att försatsen i en materiell implikation är normativ från att eftersatsen är normativ.

3. Jag kommer i regel att anta att A och B är propositioner. På vissa ställen kommer jag växla mellan att tala om propositioner och att tala om fakta, i vilket fall jag menar de faktum som A och B motsvarar.

4. I enlighet med Boghossian och andra förstod jag påståendet att mening är normativt framför allt på detta sätt när jag argumenterade mot det (se Hattiangadi 2006, 2007).

3. METAFYSISKT NÖDVÄNDIG FÖLJD

Vi skulle kunna försöka förstärka påståendet att logiken är normativ till ett påstående om metafysisk nödvändighet:

- (3) Det är metafysiskt nödvändigt att: $(P_1, \dots, P_n \models C) \rightarrow$ Om S tror var och en av P_1, \dots, P_n , då bör S tro C .

Återigen ser vi dock begränsningarna med förslaget om vi betraktar den generella principen som antas (där \Box är operatoren för metafysisk nödvändighet):

Metafysiskt nödvändig följd: Om $\Box(A \rightarrow \Phi(B))$, då är A normativ.

Metafysiskt nödvändig följd är den generella versionen av en idé som har florerat i många av de kontexter där normativitet har diskuterats. Exempelvis karaktäriserar Glüer och Wikforss en version av idén att innehåll är normativt som tesen att innehåll metafysiskt nödvändiggör normer; detta är synen som de kallar "innehållsskapad normativitet". (Glüer & Wikforss 2009)⁵ På ett liknande sätt karaktäriserar Broome (2013) synen att rationalitet är normativt som synen att det är metafysiskt nödvändigt att om rationalitet kräver att du gör Φ , så bör du eller har du pro tanto skäl att Φ . Även om Glüer, Wikforss och Broome kritiserar de versioner av normativitetstesens som karaktäriserar normativitet på detta sätt skriver många under på att något – må det vara mening, innehåll, tro, eller rationalitet – är normativt på grund av att det uppfyller *Metafysiskt nödvändig följd* (se Blackburn 1984; Kripke 1982; Millar 2004, Miller 1998; Verheggen 2011; Whiting 2007, 2009).

Vi kan dock se att *Metafysiskt nödvändig följd* är falsk, återigen genom att vända vår uppmärksamhet mot det moraliska fallet. För de första

5. Glüer and Wikforss gör en distinktion mellan meningsskapande normativitet och meningsbestämmande normativitet. I det senare fallet är i själva verket förhållandet mellan vad som är det mest metafysiskt grundläggande omvänt. Idén här är att $\Box(\Phi(B) \rightarrow A)$, så är A normativ. Exempelvis omfamnar Brandom (1994) en sådan syn: Normativa sanningar om slutledningar i en viss gemenskap bestämmer vilka som är giltiga i den gemenskapen. För en invändning mot Brandoms teori om meningsbestämmande normativitet, se Hattiangadi 2003. I det specifika fallet med logik, talar invändningen mot *Identitet* mot en sådan syn på logikens normativitet. Det vill säga, $\Box((S \text{ tror var och en av } P_1, \dots, P_n \rightarrow S \text{ bör tro } C) \rightarrow (P_1, \dots, P_n \models C))$ förefaller falsk eftersom det mycket väl kan vara sant att $(S \text{ tror var och en av } P_1, \dots, P_n \rightarrow S \text{ bör tro } C)$ av en massa olika skäl: för att P_1, \dots, P_n ger induktivt stöd för C , för att personen kommer utsättas för sanktioner från sin gemenskap om hon inte sluter sig till C , och så vidare.

anser de flesta metaetiker att normativa moraliska fakta supervenierar på naturliga fakta.⁶ Det vill säga, om vi låter D vara en icke-normativ naturalistisk beskrivning av världen, så accepterar de flesta metaetiker att:

$$\textit{Minimal superveniens: } \Box(D \rightarrow \Phi(B)).^7$$

Det är uppenbart att även om *Minimal superveniens* är sann så följer det inte att D är normativ, tvärtemot vår initiala stipulation. Faktum är att om sanningen hos *Minimal superveniens* vore tillräcklig för att visa att D är normativ, så skulle det inte kunna vara sant att det normativa supervenierar på det icke-normativa! Om *Metafysisk nödvändig följd* vore sann så skulle de sanningar som ingår i superveniensbasen för en normativ sanning själva vara normativa, oavsett vilka de var. Denna poäng kan generaliseras till logiken. Om logiska sanningar är normativa, och vad det innebär att vara normativ fångas av *Metafysiskt nödvändig följd*, så följer det att de normativa sanningarna inte supervenierar på de icke-normativa naturliga sanningarna.

För att ta ett mer konkret exempel så anser många att fundamentala normativa principer är metafysiskt nödvändiga. Om det stämmer, och hedonistisk utilitarism är en fundamental normativ sanning, då är även (4) sann:

- (4) Det är metafysiskt nödvändigt att: Handling A maximerar njutning $\rightarrow S$ bör utföra A .

(4) är återigen en instans av *Metafysiskt nödvändig följd*. Men eftersom faktumet att en viss handling maximerar njutning är ett paradigmiskt exempel på ett naturligt faktum, så följer det inte, även om (4) är sann, att njutningsmaximering är en normativ egenskap eller att faktumet att A maximerar njutning är ett normativt faktum. Alltså är *Metafysiskt nödvändig följd* falsk.

4. IDENTITET

För att logiken ska vara normativ krävs en ännu starkare koppling mel-

6. Se McPherson 2015 för en översikt. Notera att jag inte delar denna syn. Se Hattiangadi, kommande.

7. Strikt talat så är det *Stark global superveniens* som i regel omfattas av metaetiker: För alla metafysiskt möjliga världar, w och w' , om w och w' , är desamma i alla icke-normativa avseenden, så är de desamma i alla normativa avseenden. *Minimal superveniens* följer dock av *Stark global superveniens*, så i den utsträckning som metaetiker accepterar *Stark global superveniens* måste de även acceptera *Minimal superveniens*.

lan det logiska och det normativa än metafysiskt nödvändig implikation. Kan identitet göra jobbet? Följande generella princip verkar *prima facie* lockande:

Identitet: Om $A = \Phi(B)$, så är A normativ.

Men till och med *Identitet* framstår som lite förbryllande när vi tittar på det moraliska fallet. Överväg, till exempel, (5):

- (5) Faktumet att handling A maximerar njutning = faktumet att S bör utföra A .

Det som är förbryllande med *Identitet* är att (5) vanligtvis antas implicera att faktumet att S bör utföra A är ett *naturligt* faktum, inte att faktumet att handling A maximerar njutning är ett *normativt* faktum. Det här beror på att naturliga fakta vanligtvis ses som fundamentala; alltså, att slå fast att något icke-fundamentalt faktum – så som ett moraliskt faktum eller ett mentalt faktum – är identiskt med ett naturligt faktum hjälper oss att reducera det icke-naturliga faktumet till ett naturligt faktum. Tvärtom verkar *Identitet* anta – vilket är kontroversiellt som bäst – att normativa fakta är mer fundamentala än naturliga fakta; alltså, att slå fast att ett visst naturligt faktum är identiskt med ett normativt hjälper oss att reducera det naturliga till det normativa.

En annan möjlighet är naturligtvis *Inget företräde*-tesen.⁸

Inget företräde: Om $A = \Phi(B)$, så är A och $\Phi(B)$ både naturliga och normativa.

Inget företräde undviker vissa av konstigheterna med *Identitet* eftersom den inte behandlar det normativa som *mer* fundamentalt än det naturliga. Likväl behandlar den det normativa och det naturliga som lika fundamentala i någon bemärkelse, vilket många kommer anse som osannolikt. Men inte heller *Inget företräde* tar oss särskilt långt när det kommer till logikens normativitet, eftersom själva idén att fakta om logisk giltighet är identiska med normativa fakta är osannolikt. Skälet är att om faktumet att $(P_1, \dots, P_n \models C)$ är identiskt med det normativa faktumet att $\Phi(P_1, \dots, P_n, C)$, så måste även den omvända implikationen, från $\Phi(P_1, \dots, P_n, C)$ till $(P_1, \dots, P_n \models C)$, hålla med metafysisk nödvändighet. Om vi håller fast vid instansen av $\Phi(P_1, \dots, P_n, C)$ som föreslås ovan, och fakta om giltighet är identiska med normativa fakta, så:

8. Wedgwood (2007) omfamnar en inget-företräde-tes om ett ömsesidigt beroende mellan det normativa och det mentala.

(6) $\Box((S \text{ tror var och en av } P_1, \dots, P_n \rightarrow S \text{ bör tro } C) \rightarrow (P_1, \dots, P_n \models C))$

Likväl är (6) osannolik, eftersom P_1, \dots, P_n , skulle kunna utgöra icke-deuktiva skäl för varför S bör tro C . Exempelvis kan P_1, \dots, P_n ge starkt induktivt stöd för C , så att om det är sant att S tror P_1, \dots, P_n , så bör S tro C , utan P_1, \dots, P_n logiskt implicerar C .

5. ESSENTIELL KOPPLING

Ett annat sätt att förstå idén att logiken är normativ är att stava ut den som idén att egenskapen logisk giltighet har en normativ essens. Enligt *Modal essentialism* är det just så att metafysiska nödvändigheter måste grundas i essenser:⁹

Modal essentialism: Om det är metafysiskt nödvändigt att p , så finns det en samling entiteter X sådan att det är en del av essensen av X att p .

Man skulle då kunna argumentera för att (3), som är en metafysisk nödvändighet, är en del av essensen hos egenskapen giltighet. Detta antyder följande generella princip, där F denoterar en egenskap av något slag:

Essentiell koppling: Om det är en del av F :s essens att $\Box(A \rightarrow \Phi(B))$, så är F normativ.¹⁰

Essentiell koppling leder till ett liknande problem som *Metafysiskt nödvändig följd*. Som vi har sett accepterar många metaetiker *Minimal superveniens*. Tillsammans med *Modal essentialism* följer det från den principen att $\Box(D \rightarrow \Phi(B))$ måste vara en del av essensen hos något, låt oss anta egenskapen F . Om *Essentiell koppling* är sann, så följer det att F är en normativ egenskap. Det strider dock mot en välbekant form av etisk naturalism, enligt vilken faktumet att $\Box(D \rightarrow \Phi(B))$ är en del av essensen hos F implicerar att F är en *naturlig* egenskap. Exempelvis skulle en naturalist kunna argumentera för att det är en del av essensen hos egenskapen att vara god att det är nödvändigt att om något är njutbart, så är det gott. En sådan naturalist skulle mer generellt kunna anta att det finns en lång – kanske oändlig – disjunktion av naturliga egenskaper (N_i), sådan att:

(9) $\Box \forall x (Fx \leftrightarrow (N_1(x) \vee N_2(x) \vee N_3(x) \vee \dots))$.

9. Rosen, kommande.

10. Se Wedgwood 2007.

Dessutom skulle hon kunna mena att (9) är en del av essensen hos F , där F är någon egenskap, så som egenskapen godhet eller riktighet. En sådan etisk naturalist skulle anse att detta visar, inte att F är *normativ*, utan snarare att F är *naturlig*. Återigen är det underliggande antagandet utan tvekan att naturliga egenskaper är mer fundamentala än normativa egenskaper, så att slå fast att det finns en metafysiskt nödvändig koppling mellan naturliga och normativa egenskaper, som är en del av essensen hos normativa egenskaper, är att reducera normativa egenskaper till det naturliga, inte vice versa. Alltså är *Essentiell koppling* som bäst kontroversiell, och som sämst falsk.

6. BEGREPPSLIGT NÖDVÄNDIG FÖLJD

Hartry Field (2009; 2015) föreslår ytterligare en kandidat till att vara den starkare kopplingen mellan det logiska och det normativa: att *begreppet* logisk giltighet är normativt. Mer precist menar Field att begreppet logisk giltighet spelar en normativ roll, vilken tar sig uttryck som en uppsättning regler för trosföreställningar, i synnerhet regeln att man inte bör tro P_1, \dots, P_n , utan att tro C , där C följer logiskt från P_1, \dots, P_n . Notera att Field inte menar att vi kan ge en normativ *definition* av betydelsen hos "giltig". Som Field argumenterar, skulle det "solka logikens renhet att definiera logisk giltighet i normativa termer vilkas exakta innehåll inte är helt klart" (Field 2015, §3). Tanken är snarare att begreppet logisk giltighet spelar en normativ roll i våra mentala liv genom att vägleda oss eller motivera oss i hur vi argumenterar.¹¹

Även om det här är på rätt spår mot att specificera ett intressant sätt på vilket logiken kan sägas vara normativ, så behöver vi fortfarande vara aktsamma med vad exakt som menas med påståendet att begreppet giltighet har en normativ roll. Om vad det innebär för ett begrepp att spela en normativ roll är att det *faktiskt* reglerar trosföreställningar eller handlingar, så kommer alldeles för många klart icke-normativa begrepp till slut klassas som normativa. Beakta återigen den hedonistiska utilitaristen som anammar regeln att enbart agera på ett sätt som maximerar njutning. I det fallet spelar begreppet njutningsmaximering en normativ roll för den hedonistiska utilitaristen i Fields mening, även om begreppet njutningsmaximering inte i sig är ett normativt begrepp. Trots allt skulle en deontisk etiker till fullo kunna förstå begreppet njut-

11. Gibbard (2012) omfamnar en liknande tes om meningsnormativitet.

ningsmaximering samtidigt som hon förkastar den hedonistiska utilitaristens regel. För att ett begrepp ska vara normativt krävs snarare att det är ett villkor för att vara kompetent med begreppet att det spelar en normativ roll för en.

Om begreppet logisk giltighet är normativt i den bemärkelsen, så är det ett villkor för att förstå begreppet logisk giltighet att om man bedömer att ett argument är giltigt, så faller man ett normativt omdöme av något slag. Det vill säga:

- (10) Det är begreppsligt nödvändigt att: $(P_1, \dots, P_n \models C) \rightarrow S$ bedömer att $\Phi(P_1, \dots, P_n, C)$

Återigen kan vi konstruera en generell princip:

Begreppsligt nödvändig följd: Om det är begreppsligt nödvändigt att: $A \rightarrow \Phi(B)$, så är A normativ.

Vid första anblick verkar denna princip tåla granskning. De flesta håller nämligen med om att exempelvis (2) inte är begreppsligt nödvändig, och inte heller några liknande substantiella normativa sanningar, så som att du bör hålla dina löften eller att mord är fel. Dessutom kvalificerar tjocka normativa begrepp, så som begreppet mod eller begreppet rättvisa, som normativa just på grund av att vissa enkla påståendesatser, så som "handling A är modig" eller "handling A är rättvis" verkar ha normativa följder, så som att "man har skäl att utföra A". Alltså, *Begreppsligt nödvändig följd* utgör det bästa sättet att förstå idén att logik är normativ.

7. SLUTSATS

Ovanstående är en föregångare till frågan "är logik normativ?", vilken jag inte har utrymme att diskutera här.¹² Det som vi har slagit fast här är att det kommer krävas mer för att visa att logiken är normativ än att enbart visa att någon viss bryggprincip är sann. Denna poäng har relevans långt utanför fallet logik, så som exempelvis vår förståelse för påståendet att mening är normativt, att rationalitet är normativt, att epistemologi är normativt, eller att estetik är normativt.¹³

12. Det diskuteras i Hattiangadi, kommande b.

13. Jag är mycket tacksam för Sara Packaléns översättning av uppsatsen från engelska till svenska. En tidigare version av denna uppsats presenterades på European Normativity Network konferensen i Stockholm. Tack till Kathrin Glüer för hennes kommentarer och till publiken för en lärorik diskussion.

LITTERATUR

- Blackburn, S. 1984. "The individual strikes back". *Synthese* 58, s. 281–301.
- Boghossian, P. A. 1989. "The rule-following considerations". *Mind* 98(392), s. 507–49.
- Broome, J. 2013. *Rationality Through Reasoning*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Field, H. 2009. "What is the normative role of logic?", *Proceedings of the Aristotelian Society* 83, s. 252–68.
- . 2015. "What is logical validity?". I *Foundations of Logical Consequence*, red. R. Coln, R. Caret och Ole T. Hjortland. Oxford: Oxford University Press.
- Frege, G. 1897/1997. "Logic". I *The Frege Reader*, utg. M. Beaney. Oxford: Blackwell.
- . 1918/1997. "Thought". I *The Frege Reader*, utg. M. Beaney. Oxford: Blackwell.
- Harman, G. 1984. *Change in View: Principles of Reasoning*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Glüer, K. och Å. Wikforss. 2009. "Against content normativity". *Mind* 118, s. 31–70.
- Gibbard, A. 2012. *Meaning and Normativity*. Oxford: Oxford University Press.
- Hattiangadi, A. 2003. "Making it implicit: Brandom on rule following". *Philosophy and Phenomenological Research* LXVI, s. 419–31.
- . 2007. *Oughts and Thoughts: Rule-Following and the Normativity of Content*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2017. "The normativity of meaning". I *A Companion to the Philosophy of Language*, utg. B. Hale, C. Wright och A. Miller. Andra upplagan. Oxford: Wiley Blackwell.
- . Kommande a. "Moral Supervenience". I *Representation and Evaluation, Special Edition of the Canadian Journal of Philosophy*, utg. M. Bedke.
- . Kommande b. "Logical Disagreement". I *Meta-Epistemology*, utg. C. McHugh och D. Whiting. Oxford: Oxford University Press.
- Kant, I. 1781/1787/1988. *Kritik Der Reinen Vernunft*. Hamburg: Meiner.
- Kripke, S. 1982. *Wittgenstein on Rules and Private Language*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- MacFarlane, J. 2004. "In what sense (if any) is logic normative for thought?", Unpublished.
- McPherson, T. 2015. "Supervenience in Ethics". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 edition). E.N. Zalta, ed. URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2015/supervenience-ethics/>.
- Millar, A. 2002. "The normativity of meaning". I *Logic, Thought and Language*, utg. A. O'Hear, s. 57–73. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, A. 1998. *Philosophy of Language*. Montreal och Kingston: McGill-Queens University Press.
- Priest, G. 1989. "Two Dogmas of Quineanism". *Philosophical Quarterly* 117, s. 289–301.
- Ridge, M. 2007. "Anti-reductionism and supervenience". *Journal of Moral Philosophy* 4(3), s. 330–48.

- Rosen, G. 2010. "Metaphysical dependence: grounding and reduction". I *Modality: Metaphysics, Logic, and Epistemology*, utg. B. Hale och A. Hoffman, s. 109–39. Oxford: Oxford University Press.
- . Kommande. "Normative Necessity". I *Metaphysics, Meaning and Modality: Themes from Kit Fine*, utg. M. Dumitru. Oxford: Oxford University Press.
- Steinberger, F. 2016. "Explosion and the normativity of logic". *Mind* 125(498), s. 385–419.
- . 2017. "The Normative Status of Logic". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2017 edition). E. N. Zalta, utg. URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/logic-normative/>.
- Verheggen, C. 2011. "Semantic normativity and naturalism". *Logique & Analyse* 216, s. 553–67.
- Wedgwood, R. 2007. *The Nature of Normativity*. Oxford: Oxford University Press.
- Whiting, D. 2007. "The normativity of meaning defended". *Analysis* 67, s. 133–40.
- . 2009. "Is meaning fraught with ought?". *Pacific Philosophical Quarterly* 90, s. 535–55.